

Somogy Megyei Múzeum
NA-1976.
Néprajzi adatár

Somogy Megyei Múzeum
NA-1976.
Néprajzi adatár

GYŰJTŐ: HALÁSZ JÓSEF	
GYŰJTÉS IDEJE: 1985.	
TART.: A SOMOGY MEGYEI KUNTELEP MÉRSZÁLLÁSA	
FÖLDRAJZI MUTATÓ: KUNTELEP	
SAJÁLMUTATÓ: XVII	
LELTÁRORRÁS	

--	--	--	--

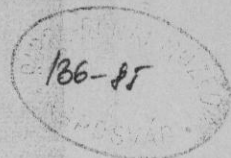
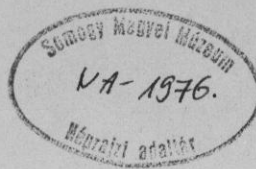
7 lap

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

A Somogy megyei KUNTELEP megszállása 1899.

E M L É K I R A T

Irta: Halász József nyugalmazott pályáőr

Somogy vármegyében Kuntelep megszállásáról szóló jegyzet, mely történt 1899. év október hó első napján.
Az író előadja, hogy kik és mi módon szállották meg.

Még az ezernyolcszáznyolcvanas években egy szigetvári fiú, Horváth János, mint magyar királyi szolgálattelvő csendőr lett Kunszentmártonba helyezve, aki az akkori laktanyának átellenében levő szomszéd Józsa Antal földbirtokos urral közelebbről megismerkedtek és barátságba léptek egymással. A nevezett csendőr később kilépett, megnősült, a városban házat vett és vendéglő üzletet nyitott. Persze a Józsa Antal ur támogatásával. A vendéglő eleinte igen jól ment, és mennél jobban virágzott az üzlet, Józsa Antal urat annál jobban bevezette a kezességbe. Később azonban a vendéglő forgalma megcsökkent. Ekkor Horváth János a városi vendéglőjét eladta, és közvetlen a vasutállomás közelében építtetett vendéglőt azon jó reményben, hogy itt a közönségnek jobban utjában fog lenni. A megnevezett utóbbi vendéglőnek meglehetősen forgalma is volt, de a tulterhet és a kiadást /kitartást/ nem volt képes elviselni. Ekkor már Józsa Antal ur is szeretett volna a bajtól szabadulni. Azt mindenki tudta, hogy Józsa Antal ur támogatja, de hogy mily összegért uszik érte, azt senki nem gyanította, mert mindkettő titoktartó volt. Józsa Antal ur ugyan földmivelő polgár volt, de mellékfoglalkozásul halászsattal és sertéskereskedéssel is foglalkozott. Nevezetesen 1897- és 98-ban, amikor az Alföldön oly nagymérvű sertésvész uralkodott, hogy hizónak valót is alig lehetett kapni. Ekkor Józsa Antal ur Horváth Jánost maga mellé vette tiszteletbeli társnak, avval a jó indulattal, hogy Horváth ujabban is kisegítve legyen, a nyereséget megfelelezi, hogy az anyagi helyzetét rendezhesse.

136-85

Ezen kereskedés alkalmával GÖRGETEGEN is megfordultak, vagyis a mai kuntelepi pusztáról is vásároltak. Ez alkalommal Horváth János Görgetegen egy régi ismerősét ismerte fel: Kiss János vas- és fűszerkereskedőt, aki egy időben mint segéd Kunszentmártonban hosszabb ideig lakott. A sertéskereskedés nem végződött nagy haszonnal azért, mert a sok utána való járás és a nagy távolságból való nagy vasuti költség a nyereség nagyrésztét felemésztette. Ekkor Horváth szorongatott helyzetbe jutott, elhatározta magában, hogy pankrótot kiált és bucsut vesz az Alföldtől. Üzletét Józsnak átadja, mint hogy az volt a jótálló, és hogy majd más vidéken fog kezdeni. Evégből levelet irt Horváth Kiss urnak Görgetegre, hogy nem tudna-e ott azon a vidéken egy kisebb korcsmai helyiséget, ami neki megfelelő lenne. Kiss János rögtön válaszolt, hogy igen, mégpedig a helyszínen, ami legközelebb üresedésben fog lenni. Továbbá megírta neki körülményesen, hogy a korcsma-helyiség a veszprémi püspökség tulajdonát képezi, ami nemcsak hogy haszonbérbe kiadandó, hanem a hozzátartozó kastély, major és 2458 katasztrális hold területtel, mint ujonnan települt községnek kedvezményes áron örök áron is eladó. Mégpedig különös kedvezményben részesülnének a római katolikus polgárok. Ezen levelet Horváth közölte Józsa urral, és rövid tanácskozás után Horváth leutazott Kiss János barátjához, aki még élőszóval bővebben elmondotta és átvezette az akkori Vass Ferenc esperes plebános urhoz, aki aztán nekik terjedelmesen, alaposan mindent megmagyarázott. Ezután megkezdték a szervezkedést, és majd többen leutaztak a mai Kuntelep meg szemlélésére. Végre aztán Józsa Antal, Bozsik Mátyás, Horváth János és Varga Lukács, mint bizományi tagok Veszprémbe leutaztak és a püspöki kormányzóval háromszázötvenhatezer korona vételárért megkötötték a szerződést Veszprémben: 1899. év aug. hó 13-án. Ennek megtörténte után, mivel eddig Horváth és Kiss János voltak a felfedezés fő-tényezői, tehát abban egyeztek meg, hogy a honorárium közös fog lenni. Hogy a püspökség részéről kaptak-e valamit, ezt az író nem puhatolta ki. De a birtokosság még Kunszentmártonban egyik nagygyűlésen Horváthnak megszavazott 900 koronát és a korcsmai helyiséget a mézárszékkal tiszteletdíjba. Ugyanezen a gyűlésen egyhangulag megválasztották birtokossági elnöknek és pénztárnoknak Józsa Antal urat. Ezek után készültek a hosszú utra. Mint a madár a fészket, úgy a kunok is nehezen hagyták el a Körös folyó partján szép kies helyen fekvő szülővárosukat, amelyet őseink 1719-ben pünkösdi szombatján szállottak meg nemes Jászapáti helységéből...

Mindenkinek a szeme Józsa Antal on volt, bizalmát mindenki óbele helyezte azért, mert őt az egész város talpig becsületes embernek ismerte. Különben is Józsa Antal ur Kunszentmártonnak is tősgyökeres megszállója volt.

Amint a fenti soraimban előadtam, hogy Kuntelep fel-
dél fedezésénél Horváth és Kiss János urak voltak a
főtényezők, most azonban a megszállás csak egyedül
Józsa Antal urnak köszönhető, hogy becsületében min-
denki bizott és nem is csalatkozott. Ezért a Józsa
Antal ur neve és veleszületett becsületessége emlék-
iratom szerint örökkön fenntartandó, dicséretre méltó
és elfeledhetetlen emlékezetű; sőt még maradékánál is
neve és becsülete zengedező hangon említendő.
Mert ő utána indult meg 58 család, akik vele együtt
boldogak lettek, akik becsületében biztak, akire
szükségük is volt. De nem szabad azt sem elfelejteni,
hogy Józsa urnak is épp ugy szüksége volt a legkisebb
tehetségű pontra is, mert csak egyöntetűleg lehetett
megvásárolni.

1899. év szept. hó 24-én indultak utnak lóval, kocsi-
val felpakolva, Józsa és Horváth urak vonaton utaztak
le, a csapatvezetéssel pedig Józsa Antal ur a legidő-
sebb vejét bizta meg. Ennek vezetése alatt aztán
bucsut vettek Kunszentmártontól, Tisza Sas, a Tiszán
át Tiszaug, Tiszaalpár, Félegyháza, Izsák, Paks, a
Dunán át Dunaföldvár, Pinczehely, Gige és Mike hely-
ségek érintésével 7 napi fárasztó ut után 1899. év
október hó elsején Görgetegre értek. Bár a görgetegi
nép testvérként fogadta a kunságiakat, a fehérnépek
közül azonban mégis többen sirva pakoltak le a kocsi-
ról. De annál nagyobb volt az öröm, mikor öt-hat év
mulva a befektetett tőkepenzüknek legalább hatszoros
mennyiségével tértek vissza a Kunságba. Amint a fenti
sorokban jelezve van, a vételár 356.000 korona, a
következő módozattal: előre 1/3 részét, 2/3 részét
pedig 12 év alatt négyes kamatláb mellett. A birtok-
átvételkor a 2458 katasztrális holdban volt 1014 kat.
hold erdő, amelyet a birtokosság királyi engedéllyel
kiirtatott és a faanyagból 12.000 koronát árult, ami
a birtok árát pótolta. Továbbá a lábodi határon volt
egy tanya, valamikor püspöksárdá volt. A vasuti
állomás előtt a nagymajor több gazdasági épülettel.
Egyelőre ide és a kastélyba, pásztor- és erdészlakok-
ba telepedtek le a kunok, később azonban az épületeket
lerombolták és birtokarányban elosztották. Csak a nagy
raktár és tisztii lakás maradtak meg 3600 négyszögöl
területen, amit később a birtokosság a községnek adott
át. Ezenkívül még tartozott hozzá egy vizimalom is.

Görgeteg községben pedig volt egy erdészlakás, pásztorlakás, kastély és korcsmai helyiség mészárszékkal összekötve, amit a birtokosság a korcsmai helyiségen kívül mindent pénzzé tett és a közkasszába ment. A megszállás után a kunok gazdasági gyűlést tartottak, amelyen a birtokosság képviselőket választott, Józsa Antal ur pedig kijelentette, hogy őrá már koránál fogva is sok két hivatal, tehát felajánlotta Bozsik Mátyás vejét, akit a birtokosság egyhangulag meg is választott elnöknek. Az alább megnevezetteket pedig képviselőknek: Bozsik Mátyás elnök, Józsa Antal pénztáros, Turcsányi István jegyző, Gyalai Elek, Devánszki József, Józsa Lukács, Horváth János, Kucsár József, Zsoldos Mihály és Varga Lukács. Ezek voltak a birtokossági képviselők és egyszersmind bíráló bizottságok is. Ezek becsülték fel a birtokban a talaj helyi minőségét, és ennek az alapján osztotta fel a mérnök. Ezek becsülték fel az erdőt, épületeket, és gondoskodtak téglaégető helyről a falu végén, közös területről, számítva a falu további terjedelmére. És megállapították, hogy a birtok arányában a közös legelőre ki mennyi jószágot verhet. Minden 5 becs hold után egy ló- vagy tehénjárás, 2 öreg sertés, juh vagy kecske volt megállapítva. A becs hold úgy értendő, hogy a java birtokból 1600 kvadrátnál kevesebbet kapott, a hitványabból pedig többet, ahogyan becsülve volt. Ezek voltak az első elüljárók, akik valamennyien dicséretet érdemlenek, mert sokat fáradoztak. De legjobban kijutott ezek közül Józsa Antal és Bozsik Mátyás uraknak azért, mert a birtok úgy volt megvéve, hogy egymásért kezesek voltak. A kunok pedig nem tartottak ki Józsa és Bozsik Mátyás urakkal, hanem amikor jó hasznot adtak, a birtokon tuladtak és visszavonultak a Kunságba. Ami aztán Bozsiknak sok kellemetlenséget okozott, mert a különböző nép mind másképp óhajtott intézkedni, amibe Bozsik Mátyás nem ment bele. Különösen soknak nem tetszett az, hogy a bányafát és a tüzelőanyagot épp úgy adta, mint idegeneknek, mert közös volt. Emiatt aztán sokan személyes fenyegetésekkel is illették. Bozsik Mátyás azonban ettől mit sem tartva erélyesen kitartotta magát.

Bozsik Mátyás ur különös horderejű ember volt: erélyes és szilárd kitartású, amit egyszer megmondott, abból nem is engedett, szóval a szabályok alapján a rendet követelte, ami aztán sok birtoktársának nem tetszett. Mikor a közös tárgy eladásai lezajlottak, tovább nem volt mit eladni, tehát a készből kellett volna törleszteni. Ámde akkor többen akadtak, akik nem voltak képesek fizetni. Minthogy a birtokosság egymásért kezes volt, tehát Bozsik Mátyás jónak látta és indítványozta, hogy a birtokra valamely intézettől hosszabb kölcsönt vegyennek fel, hogy a Püspökséget kifizessék, hogy egymásért ne szavatoljanak, és a birtoka mindenkinek külön kebelelve legyen.

Ugyanekkor indítványozták Bozsik és Józsa urak azt is, hogy Kuntelep váljon el Görgetegtől, amit néhány kivételével a nagygyűlésen csaknem egyhangulag elfogadtak. Ez volt 1904-ben.

Ennek megtörténte után Kuntelep különvált és magának bírót választott. Ekkor már a kunok jelentékenyen megfogytak, a somogyiak oly állásponton állottak, hogy a község nevét nem Kuntelep, hanem egy nekik más jobban tetsző névre akarták változtatni. Ezt azonban a kunok semmi áron nem engedték, hogy a község más nevet kapjon. Ebben az ügyben legnagyobb érdeme volt Turcsányi Istvánnak, aki indulatosan kijelentette, hogy inkább vér folyik, minthogy a falu neve más legyen, mint Kuntelep. Hogy a kunok voltak az első megszállók, ennek örök emléke a falu neve.

A bíróválasztásnál Józsa Antal ur is közefoglaltatott a három jelöltnek, hogy választás alá essék, aki meg is érdemelte volna, akit a somogyi nép is szeretett, de csak azért nem választották meg, mert attól féltek, hogy a törvényhozás a Bozsik Mátyás mintájára megy. Emiatt aztán maguk közül egyik tisztességes és bizalmas társukat: Bak Józsefet választották meg. Ennek az elnökletével végre megkötötték a hosszú kölcsönre szóló szerződést egy kaposvári pénzügyi ügynökkel, aki egy évig hitegette a bírót, végre is a birtokosság türelmét vesztette, belátták, hogy Józsa és Bozsik nélkül mit sem haladnak. Minthogy Bak József bíró maga is belátta, hogy nem bírja kivinni, ennél fogva lemondott állásáról, Józsa Antalt pedig egyhangulag megválasztották bírónak: 1906. január hó 15-én. Akinek az elnöklete alatt bizottság alakult: Bozsik Mátyás, Bak József és Tóth Antal, akik aztán egy pár hónap múlva a hosszú kölcsönt kieszközölték Nagy-Atádon. Ettől fogva aztán a különböző vidékről összegyarmatozott nép békés honpolgárok lettek, együtt tanácskoztak, együtt megszavazták, ami a község további fejlesztésére szükségessé vált. Továbbá megjegyzendő még az is, hogy az 58 megvásároló kun sem voltak valamennyien megszállók, mert egy része csak a Kunságból kezelte, amíg tul nem adott rajta. Tehát a mellékelt kebelezési iven a tényleg települő neve piros ironnal van aláhuzva, a nem települő kunoknak pedig kék ironnal. Tehát a kunok voltak a redempció megváltók, az összegyarmatozott népek pedig a továbbfejlesztők. Végre felemlitendő még a Horváth János további életfolyása.

Horváth János a megszállás után a korcsmai helyiséget azonnal birtokába vette és üzlet-dolgait gyakorolta benne. De nem sokáig élvezhette, mert régi bajai voltak, a 25 hold váltott birtokát eladta, Kiss Jánosnak a fele honoráriumot ugyan nem adta meg, de 2000 koronát azért fizetett neki. A korcsmai helyiséget pedig átadta Józsa Antal urnak a régi adósságában, ő pedig minthogy semmivel kezdett, semmivel be is végzett.

Visszament Csongrád megyébe: Szentés állomásra restisnek. Megérkezése után két nap mulva meghalt. Így végezte be viszontagságos életét. Béke poraira! Felesége és egyetlen kislánya maradt, ezekre sem maradt egyéb a falu dicsőségénél. Józsa Antal ur pedig a korcsmai helyiséget eladta 7000 koronáért, és még az sem fedezte az adósságot. Itt derült ki a dolog, hogy hogyan ment volna Józsa Antal tönkre, ha a véletlen szerencse nem akad. De a Mindenható Uristen a jóindulatu embert a sir szélétől is visszavezérli.

Ezen emlékiratot szerkesztette az utókor részére Halász József, egyik kisbirtokos és magyar királyi államvasuti pályáőr: 1906. év március hó 8-án, azzal a megjegyzéssel, hogy amíg az író él, vagy birtokának tulajdonosa marad, a község fejlődését, vagy fontosabb mozzanatait mindig fogja jegyezni.

1904-ben a Görgetegtől való elválással nagy áldozatot vett Kuntelep magára, mert különösen a kisbirtokosoknak még jó lakásházaik sem voltak, jószággal sem voltak rendszeresen beállítva, azért törtettek előre, amint a végzet nekik rendelte. Nevezetesen nemcsak bíróról kellett gondoskodni, hanem iskola, harang, tűzoltó eszköz, utak, hidak és csatornák stb. mind a községre nehezedett. Mindenre égető szüksége volt, de különösen az iskolára. A község egyrésze a nagy magtárt akarta átalakítani iskolának, de a királyi tanfelügyelő nem fogadta el, azt mondván, hogy a mai kornak nem felel meg. S így ismét kölcsönhöz kellett nyulni. 1908. évben az iskola felépítésére felvett a község 20.000 korona kölcsönt. Emiatt aztán a póttadó jelentékenyen felemelkedett, úgy hogy 300 %-nál is több volt egy adókorona után. Ehhez csatlakozott még az is, hogy Zieger Ferenc akkori körjegyző ahelyett, hogy a községet lelkiismerettel és jóindulattal vezette volna, inkább zsarolta, az adót igazságtalanul róttta ki, amire figyelmeztetve volt, aminek aztán az lett a vége, hogy föllöttes hatóságának feljelentették, és hűtlen kezelés miatt állását veszítette. Helyette pedig a nagyatádi járási főszolgabíró Geiger Károlyt, mint helyettes jegyzőt rendelte ki, aki aztán mint helyettes és választás előtt álló jegyző a legelső megyei gyűlésen behatóan előterjesztette Kuntelep gyenge álláspontját, amit figyelembe is vettek, és az állam az iskola részére 8000 korona segélyt adományozott. Tehát egy pár hónap alatt többet tett a község javára, mint a másik 12 év alatt. Ez volt 1911-ben.

Az 1904-i Görgetegtől való elválás után Józsa és Bozsik urak az összegyarmatozott néppel ismét nem sokáig maradtak békében, mert egy közös ut miatt perbe keveredtek egymással. Józsa és Bozsik azt állítván, hogy elfogadták nyilhuzás nélkül a falutól legtávolabb eső, a lábodi határon levő birtokrészt, azon célból, hogy kizárva legyen az, hogy egy 5, vagy 10 holdas kisbirtokosok a falutól a határ szélire essenek. És ezt az állítást a kunok egy pár kivétellel az első bíróságnál be is bizonyították, és itt a pert Józsa és Bozsik urak meg is nyerték, végtárgyaláson azonban elvesztették. Itt azonban fel kell említenem, hogy az összekülönbözés nem éppen az utért volt, mert az ut mindenhogy ut marad örökké, hanem inkább a vadászati jogért harcoltak, mert Józsa és Bozsik uraknak ezen ut két darab különálló birtokjukat köti össze. És hogy ezt mi kunok nekik ajánlottuk, igazuk is van.

Továbbá végre is az író elérkezettnek látja az emlékiratának befejezését azért, mert számítása szerint ugyan célját elérte, mert 1910. év szeptember hónapban nyugdíjba helyeztette magát és családi tűzhelyét a kuntelepi birtokára helyezte át, de megérkezésük után alig néhány napra úgy az író, valamint a neje súlyosan megbetegedtek, és feleségét súlyos betegen szállították vissza a Kunságra, aki 4 hónap múlva meg is halt. Az író ugyan betegségéből némileg kigyógyult, de miután 45 éves kedves feleségét elvesztette, aki 10 élő gyermeket hagyott hátra: 4 fiút és 6 leányt. Így az író magában elkeseredett, 1911-ben eladott és visszavonult még a családi tűzhelyen lévő 6 gyermekével a Kunságba, ahol már 4 leánya férjnél volt. Az író 53 éves korában vesztette el hű párját és házasságra lépni többé nem kívánt senkivel, egyedül családjában találta örömét.

Végre megjegyzendő még, hogy az író eltávozásakor: 1911. év október hó 15-én az öreg honalapító Józsa Antal 66 éves friss jó egészségnek örvendett, valamint a kedves neje és 7 élő családja: 6 leány és egy 23 éves szintén Antal nevű fia. Ugy szintén Bozsik Mátyás 49 éves és kedves neje, szintén 7 gyermek, 5 leány és 2 fiu: Mátyás és József, valamennyien jó egészségnek örvendettek. Felemlítendő még Kulmann Ferenc, a falu első tanítója, aki igen szorgalmas oktatást tanusított azért, mert a tanulók létszáma két tanító szakasznak is megfelelt volna. Ezek után az író az emlékiratát lezárva, a Mindenható Uristen áldását az egész falu népére kívánván maradt, a Kunteleptől bucsut vett 1911. X. 15-én.

Kuntelep, 1911. X. 15.

"Hogy ez, a Józsa Antal Kuntelep birtokában levő eredetivel teljesen azonos, bizonyítom. -
Besenyőtelek, 1928. szept. 26. Szabó Elek s.k. esp.pleb."